

Miten kansankielen sanajärjestystä on »tutkittu»? ¹

Vastausta toht. Lauri Hakuliselle.

Virittäjässä 1949, s. 346—, LAURI HAKULINEN on tarjonnut »hiukan oikaisua» siihen, mitä minä olen oikeakielisyyskirjassani »Hyvää vapaata suomea» maininnut ns. uudistetusta sanajärjestyksestä, nimittäin että se ei perustu kansankielen tutkimukseen vaan »ennakkoarveluun». Kysymys on hyvin tärkeä, sillä uudistus, Hakulisen vaatimassa laajuudessa, vaikuttaisi melkoisen mullistavasti kirjoitustottumuksemme ja on jo ennättänyt aikaansaada hämmennystä, josta vähitellen olisi päästävä selvennille vesille.

»Sanajärjestyksemme tutkittavuudesta» on Hakulisella kirjoituksensa pääotsikonä. Siinä käsitellään kuitenkin etupäässä vain sitä, m i t e n sanajärjestystä on »tutkittu» ja miten on kirjoittajan mieleisiin tuloksiin päästy. Tietysti on todettavissa, että viime vuosisadalla ja myöhemminkin ruotsia äidinkielenään käyttäneet kirjoittajat eivät kyenneet vapautumaan liiaksi ruotsinmukaisesta sanajärjestyksestä, ja

¹ Julkaistaan toimituksen lyhentämänä.

sen huomasivat kyllä sellaiset miehet kuin D. E. D. Europaeus ja M. Akiander, joista edellinen tosin väitti suoran sanajärjestyksen olevan vain »v a r s i n y l e i s t ä» Itä-Suomessa (ei siis suinkaan yksinomaista), kun taas jääskeläissyntyinen Akiander oli kenties Hakulisen tapaan siinä harhaluulossa, ettei epäsuoraa sanajärjestystä (siis esim. tyyppiä »sitten tuli hän pois») kansankielessä esiintyisi ollenkaan, ja sen mukaisesti hän lienee (sitä olisi kuitenkin tarkemmin tutkittava) soveltanut kielenkäyttönsä suomentamaansa Nordbeck'in jumaluusoppiin. Oikeassa oli maisteri Rothsten vastustaessaan tätä yksipuolisuutta, »jonka mukaan subjektii jälkilauseessa aina olisi pantava predikatin edelle, osoittaen, että kieli sillä tavoin tulisi kovin yksitoikkoiseksi ja ikävyydyttäväksi» (Suomi II: 10, s. 313). Sitten H. vetoaa erikoisen voimakkaasti Setälään, joka v. 1883 ilmestyneessä »Lauseopillisessa tutkimuksessa Koillis-Satakunnan kansankielestä» muka antoi »kokonaisen hyvin perustellun ohjelman eräitä kirjakielen sanajärjestystapauksia varten». Näytteeksi kirjoittaja tuo yksinomaan sellaisia tapauksia kuin »Muista tuala se kohta takaisin, isä vainaa sano» (»jommoinen käyttöä uusimmassa kirjallisuudessa prof. K. erikoisesti suree»). Miksi ei tahdota pysyä totuudessa? Setälähän esittää sanajärjestyksen tällaisissa tapauksissa (paitsi jossakin määrin pronomineihin nähden) vain poikkeuksina, niinkuin Kannisto myöhemmin ja niinkuin asia on kaikkialla kansanmurteisammassa ylivoimaisesti (yleisin: . . . *sanoi isävainaa*). Ja miksi yleensäkin tuodaan Setälä jatkuvasti (myös Saarimaa sen tekee) »uudistetun sanajärjestyksen» tukijaksi, vaikka Setälä itse (Uudessa Suomessa käydyssä polemiikissa syyskuussa 1933) ankarasti tuomitsi saarimalaisen sanajärjestyksen, samalla muistuttaen, että oikeakielisyysspäätelmät, joita hän itse 18-vuotiaana nuorukaisena esitti, »sietävät tarkistusta». Erikoisesti referaattivirkeistä hän huomautti, että sellainen sanajärjestys kuin »Olkoon niin, *keisari sanoi*» on »kerrassaan tökeröä», sillä »poikkeaaahan tällainen kaikesta yleisestä kielenkäytöstä». Muutenkin Setälä ironisoi tuota naiivia propagandaväitettä, että »todelliset suomalaiset miehet» kirjoittaisivat uusia vaatimuksia vastaavasti: »Aleksis Kivi, Juhani Aho, Johannes Linnankoski, F. E. Sillanpää, Otto Manninen. Eikö näiden miesten kielenkäytölle ole annettava minkäänlaista arvoa mynämäkeläisen kielenpuhujan rinnalla?¹ Vai eivätkö nämä kirjailijat ole riittävästi »todellisia suomalaisia miehiä?». Mitä tulee Kannistoon ja Tunkeloon, jotka niinkään vedetään esiin (jatkuvasti) muka uuden suunnan tukipylväinä, niin ei heistä kumpikaan ole muuta kuin vihreimmässä nuoruudessaan ja aivan sivumennen — Setälään hekin nojautuen — eräissä kielenarvosteluissaan tätä kysymystä koskettelleet, eikä heidän omassa kielenkäytössään ole jälkeäkään siitä kankeudesta, joka nykyisin leimaa erinäisiä muotituotteita.

Ja miten yllättävästi H. suhtautuu Eeva Lindénin tutkielmaan »Suomen kielen sanajärjestyksestä» (Virittäjä 1947, ss. 324—334). Siinähan mm. esitettiin sellaisia murre-esimerkkejä kuin (Nivala) »ku neuli saanu' elop puotetuksi lattijalle, *oli kettu sanonuk karhulle*». . . , (Joroinen:) »no jopa *tulloo oppimestar'* (josta oli puhe) sitte tahtojmaan minua». . . Siis sitä tyyppiä, jota juuri väitetään kansakielelle kokonaan vieraaksi. Tähän tutkielmaan kajotaan lopuksi ja vain alamuistutuksessa, jossa puhutaan »toht. Eeva Lindénin hyviä näkökohtia sisältävästä ja yliopettaja Saarimaan sitä asiallisesti täydentävästä sanajärjestykskirjoittelmast»; hänen esittämänsä »aiheelliset kansakielen inversiot» ovat — vieläpä »tietenkin» — olleet muka tuttuja »kaikille turhan inversion vastustajille». Mitä ihmettäl Nuo esimerkithän jo Saarimaa olisi korjannut asuun »kettu oli» ja »oppimestari tulee», koska molemmista subjekteista juuri on puhuttu, ne ovat »spesiekseltään» määrättyjä. Hänhän samassa yhteydessä väittää Ahon olleen »ruotsinkielen kahleissa» kun kirjoitti »Mutta nyt *oli Pekka* ollut Koiraniemessä asti» tai »Kaikesta päättäen *on kirjoittaja pappismies*», koska *Pekka ja kirjoittaja* ovat ennen mainittuja.

Kun Virittäjä tuntuu elävän sellaisessa ahdingossa, ettei keräämäni todistusmateriaali sille kelpaa, saanen toisella kertaa tarjota siitä, tämän kirjoitukseni jatkoksi, lyhyen yleiskatsauksen.

LARI KETTUNEN

¹ Samaisessa polemiikissa (US. 29. 9. 33) esiintyi myös nim. A. R., joka esitti Mynämäestä sellaisia lisäesimerkkejä kuin »Sillon kun Juss torppa pit, (ni) maa viljetti hyvi», mutta hän nimenomaan mainitsi: »Tällä ei ole tahdottu väittää, etteikö epäsuoraa sanajärjestystä joskus kuulisi» (siis myös »viljelti maa hyvi»).